

68% kogu eelmisel aastal eksporditud ümarpuidust oli paberipuit.

Väliskaubandust veab puidutööstus, seda omakorda tehasemajade eksport

Eesti mullusesse 12,8 miljardi euro suurusesse eksporttoodangu väärtusahelasse panustas puidutööstus 17% ehk ligi 2,2 miljardi euroga. Agaramad piiri taha müüjad on puitmajade ehitajad ja saematerjali tootjad.

Ain Alvela

Võrreldes 2016. aastaga suurenes mullu kõikide puidutööstuse toodete tootmismaht peale puidugraanuli ja spooni. Iseäranis äge tõus valitseb vineeritootmises, võrreldes 2012. aastaga valmistatakse meil 195% rohkem vineeri. Kasv ilmselt jätkub, sest Pärnumaal alustas suvel tööd Soome metsakontserni Metsä Group uus kasevineeri tehas. Vineeritootmist ja selle üha paisuvat nõudlust veab transpordisektor, sest vineeri peetakse omaduste poolest parimaks materjaliks igasuguste furgoonide ja konteinerite sisemuse valmistamisel.

ARVUD:

1,43 miljardi euro võrra oli 2017. aastal puittoodete eksport importist suurem, kogu Eesti väliskaubanduse bilanss oli 2017. aastal 1,95 miljardi euroga negatiivne.

Graanulitootmine sai tagasilöögi

Olulise panuse puidutööstuse üldisesse tootmismahtu, aga ka piiritaguse müügi ossa annab saematerjal, mida toodetakse Eestis praegu enam kui poolteist korda rohkem kui viie aasta eest. Ka saematerjali eksport on jätkuvalt hoogne, moodustades rahasse arvatuna 2017. aastal 297

miljonit eurot. Samas veame saematerjali enam-vähem samas väärtuses ka sisse, näiteks 2017. aastal 267 miljoni euro eest.

Valdavalt Venemaalt pärit importsaematerjal läheb ettevõtetesse, kus sellest valmistatakse juba konkreetseid vajadusi arvestav ehitusmaterjal või spetsiaalseid ehitusdetalle.

Aastatel 2014–2016 tormilist arengut näidanud graanulitootmine sai eelmisel aastal mõningase tagasilöögi Euroopa turu nii-öelda kobava olukorra tõttu.

Kokkuvõttes mullu Eestis küll pelletite tootmis- ja ekspordimaht suurenes, aga seda olulise tootmisvõimsuse lisandumise tõttu – täisvõimsuse tööd alustas OÜ Osula Graanul.

Ebakindluse graanuliturul põhjustasid suures osas vaidlused Euroopa Komisjonis – kas puidu mistahes moel energeetikas kasutamine on ikka kooskõlas taastuvenergeetikale

ülemineku põhimõtetele või mitte. Praegu näib, et vähemalt esialgu on puiduenergeetikale siiski teatud roheline tee avatud ja selle tõttu võib eeldada ka tootmise hoogustumist.

Omajagu püüab Eestis suurt tootmispotentsiaali omavate graanulitehaste täisvõimsusel töötamist ka tooraine puudujääd, mille viimati põhjustasid soe talv ning Põhjamaadest lähtuv suurenenud nõudlus kütte- ja paberipuidu järele. Nõudlus kergitas kokkuostuhindu, mistõttu paljud eelistasid oma ümarpuidu viia kohalike pelletitehaste asemel sadamasse.

Spoonitootmine on languses juba kaks viimast aastat, põhjuseks alanev nõudlus, samuti Eestis asuva tootmisvõimsuse ammendumine. Samas tuleb märkida, et nii graanulite kui ka spooni ja teiste olulisemate puidutööstuse tootegruppide toodangumahud on viimase viie aasta jooksul jõudsalt kasvanud.

Kõige aeglasemat kasvutrendi näitab termomehaanilise puitmassi tootmine, aga selles valdkonnas on Eestis ainult üks tehas, mis viimastel aastatel tootmisvõimsuse suurendamiseks pole investeerinud.

Saematerjali veetakse palju nii sisse kui ka välja

Eesti Metsa- ja Puidutööstuse Liidu (EMPL) tegevjuht Henrik Välja märkib, et just saeveskite puhul seisneb viimase kümnendi kõige suurem muudatus selles, et ekspordi osakaal toodangust on vähenenud ja järjest rohkem saeveskeid toodab peamiselt koduturul. Enamik sellest saematerjalist läheb edasi järeltöötajatele, nende toodang on omakorda tooraineks tehase majade valmistajatele.

Puidust kokkupandavad ehitised ehk niinimetatud tehase majad andsidki mullu väliskaubandusse kõige väärtuslikuma panuse – kokku 319 miljonit eurot.

„Puidutööstuses on üsna kenasti välja kujunenud tööjaotus – saeveskid saevad ja järeltöötajad annavad saematerjalile lisandväärtust. Üks teeb ühte, teine teist, vaid Stora Ensol on Imavere saeveskis ka järeltöötus olemas,“ kirjeldab Henrik Välja pui-

Foto: Viktor Tund/Ekspres Meedia

Üks esimesi, kes Eestimaal puitmoodulitest tehase maju tootma hakkas ja nendega Põhjamaade turul jala ukse vahele sai, on Pärnumaal tegutsev AS Matek.

STATISTIKA

Puidutööstus toodab ja ekspordib üha rohkem

Puidutööstuse toodang, välja arvatud mööbel (miljonit eurot)

Aasta	Toodang
2010	1046,8
2011	1227,1
2012	1250,9
2013	1441
2014	1645,3
2015	1743,4
2016	1830,6
2017	1960

Puidutööstuse eksporditoodang, välja arvatud mööbel (miljonit eurot)

Aasta	Toodang
2010	673,8
2011	792,2
2012	802,5
2013	893,8
2014	991,9
2015	1082,1
2016	1141
2017	1188,3

Allikad: statistikaamet, EMPL

dusektori ettevõtete spetsialiseerumist. „Praegu võib öelda, et päris mitmele suurele saeveskile on Eesti saanud toodangu põhituruks.“

Seega võib öelda, et ehitamisega seotud puidutööstus on viimase kümnendi jooksul olnud igal alal pidevas kasvus, kuid energiapuidu, näiteks puidugraanulite tootmine käib rohkem lainetena, sest seda turgu mõjutavad otseselt nii ilmastik kui ka poliitilised tõmbetuuled.

Puidu-, paberi- ja mööblitööstuse antav lisandväärtus moodustab kogu töötleva tööstuse lisandväärtusest (kokku 2,9 miljardit eurot) peaaegu veerandi. Puidu- ja metsasektori lis-

andväärtus aga moodustab 7% kogu Eesti lisandväärtusest.

Kui ühel või teisel moel ehitus- või energeetikasektorile suunatud puidutööstus (2016. aastal oli puidutööstuse lisandväärtus 493 miljonit eurot ehk 24 000 eurot töötaja kohta) jätkab enam-vähem edukat kasvu ka lisandväärtuse suurendamise osas, siis mõnevõrra kiratseb mööblitööstus (vastavalt 160 miljonit ja 7600 eurot) ja paberitööstus (57 miljonit ja 3000 eurot).

Puidutööstusettevõtted on oma toodangu suures osas suunanud välisurule, olulisemad tootegrupid, mis kodumaa pinnale jäävad, on ehitusmaterjalid ja hakkpuit.

Saematerjali eksport on jätkuvalt hoogne, moodustades rahasse arvatuna eelmisel aastal 297 miljonit eurot.

Puidukaubanduse ekspordi-impordi osa on statistiliselt keeruline hinnata, sest arvestust ei peeta näiteks selle üle, kui palju sisseveetavast saematerjalist lihtsalt nii-öelda läbi hõõveldatakse ja kohe taas piiri taha saadetakse ning kui palju jääb sellest Eestisse, näiteks tehase ehitajate käsutusse.

Kuna statistika on valdavalt väärtusepõhine, siis ei saa Eesti tööstuse puidukasutust ka kuigi tõsiseltvõetavalt meie raiemahtudesse üle kanda. Näiteks selles osas, kui palju meil kas siis liimpuiduks või vineeriks väärindatud puidust pärineb oma metsadest ja kui palju üarmaterjalina Lätist või saematerjalina Venemaalt sisse veetakse.

Tootmisvõimsust küllaga, jaguks vaid toorainet

Puidutööstusse on kõvasti investeeritud, viimase suure lainena just viimasel paaril-kolmel aastal. Henrik Välja siiski ei usu, et ettevõtted oleks seetõttu ennast nii-öelda lõhki laenanud, sest pankade sektoriülevalt võib välja lugeda, et puiduettevõtete omakapitali ja laenukoormuse suhe on küllaltki hea. Majanduslikult saadakse üldiselt hakkama, ollakse usaldusväärsed partnerid ja krediitvõimekus on kõrge.

„Eks sellega on ka nii, et mis Eestis on suur, on maailma mastaabis nišš ja tilluke. Need rahapaigutused on iga

ettevõtte äriplaani osa ja teatud risk on paratamatu,” möönab Henrik Välja. „Investeeringute juures lähtutakse kindlasti Eesti metsamajanduse arengukavast ja meie metsade nii-öelda olemist, uute tehaste rajamisel tooraine kättesaadavusest piirkonnas.”

Nagu viimane talv näitas, sõltuvad puidufirmad siiski palju ettenägematutest asjaoludest, ennekõike ilmastikust. Ehk küll mitte nii palju kui põllumajandus, aga kui ikka toorainet stabiilselt peale ei tule, on vesi ahjus, sest näiteks kolme kuu varu enamik ettevõtteid oma laoplatstil hoida ei suuda. Sageli pole ka mõistlik käibevahendeid selle alla seisma panna.

Henrik Välja märgib, et nii mõnigi väike puitmajatootja elab hädapärast peost suhu. Samas lööb praegu Eesti edukaim ruumelementide tootja OÜ Harmet kõiki massiga. Tubli annus selles on muidugi projekteerimistöödel, mille järgi tehases valmistatud moodulitest erinevad ehitised kokku pannakse.

Eesti puidutööstusettevõtted toodavad praegu küllaltki täisvõimsuse lähedal, samas näitavad tehtud investeeringuotsused, et ollakse valmis ka rohkem tootma.

Kodumaine metsamaterjal leiab kasutamist enamasti siis, kui see asub tööstuse lähedal. Näiteks Lõuna-Eesti saetööstused tarbivadki suuresti samast piirkonnast varutud puitu, Lääne- ja Loode-Eesti kehvema kva-

liteediga puit rändab aga enamikus sadamasse, sest üarmaterjalina piiri taha müük on sealsele metsaomanikule ainus mõistlik väljund. Eesti üldises plaanis aga pole üarmapuidu ekspordis viimastel aastatel teab mis suuri muutusi toimunud.

Ohud: kallinev tööjõud ja madalal järjel arendustegevus

Veel võimalikest ohtudest rääkides märgib Henrik Välja, et ettevõtteid, mille tootmise automatiseeritus on suhteliselt väike ja mis kasutavad palju käsitsitööjõudu, näiteks puitmajatootjad, peavad arvestama, et tööjõud meil kindlasti odavamaks ei muutu. Seetõttu suureneb konkurents Leedu ja Poola pakkujatega üha kiiremas tempos.

Mis uute turgude leidmisse puutub, siis selles osas on Henrik Välja sõnul selge eelis välisosalusega ettevõtetel, kel olemas oma turundusvõrgustik, tootearendust juhatakse peakontorist ja tellimused tulevad sealt.

Kodumaisel kapitalil põhinevad väiksemad firmad peavad selle võrra muidugi rohkem turundusse panustama ja võtma riski välispartnereid usaldada. Mõnikord läheb see õnneks, mõnikord mitte.

Et ka kümne aasta pärast edukalt tegutseda, peavad Eesti puidutööstusettevõtted üha rohkem panustama teadus-arendustegevusesse ja tootmise automatiseerimisse.

„Just teadus-arendustegevus on pudelikael, mis pärsib teatud arenguid ja ettevõtted vajavad selles vallas järeleaitamist,” iseloomustab Henrik Välja. „Väikesed firmad ei suuda sellega ise tegeleda, samas panustab riik kahetsusväärselt vähe puidutööstuse valdkonna töötajate haridusse, näiteks liinioperaatorite koolitamisse. Kutsehariduskeskused keskenduvad praegu rohkem käsitööoskuste õpetamisele.”

Henrik Välja usub, et kui materjalitöötlemine on meie puidutööstuses suhteliselt hästi välja arendatud ja kuigi seda võib siit-sealt veel nii-öelda peenhäälestada, siis järgmine arenguhüpe võiks tema hinnangul tulla keemilise puidutöötlemise valdkonnast. ☺

Eesti edukaima ruumelementide tootja OÜ Harmet ehitatud kortermaja Norras. Läbinisti puidust see ei ole, kuid puitu on kasutatud märkimisväärselt.

Tehasemaja tootjad kulgevad sujuvas arengus

Standardmaju toodavad siinsed tehased vähe, kogu Eesti majatööstus on ikkagi põhimõtteliselt rätsepatöökoda

Ain Alvela

Eesti Puitmajaliidu tegevjuht Lauri Kivil märgib, et meie puitmajade eksportkäive moodustas eelmisel aastal Eurostati andmetel 340 miljonit eurot (statistikaameti andmetel 319 miljonit), mis on 8% rohkem kui tunamullu. Ekspondiks läheb 90% toodangust. Absoluutnumbrites on sellist kasvu hoitud viimasel kümnendil stabiilselt, kuigi ettevõtete löikes on nii ekspordimaht kui kasuminumbrid erinevad – mõned ettevõtted on tegevuse lõpetanud, mõned aga liiguvad vägagi raju kasvuga edasi. Puitmajade tootmisega tegeleb enam kui 250 ettevõtet, neist 160 on määratlenud selle põhitegevuseks.

„Eesti majaehitajate äriskeem on valdavalt selline, et tellija annab teada, millist maja või terve asumi üldist arhitektuurilist lahendust ta soovib, meie ettevõtte teeb sellele insener- tehnilise projekti ning tehases valmistatakse maja detailid, transportitakse

kohale ja monteeritakse seal kokku,“ kirjeldab Lauri Kivil tehasemajade valmimist. „On ka standartlahendustele spetsialiseerunud firmasid, aga sel moel tehakse peamiselt siiski aiamaaju, saunu, laste mänguväljakuid ja muud, ehk siis tüüplahendusi, mida saab nii-öelda lattu toota.“

Kui piiri taha viiakse moodulitena põhiliselt korter- või ridamajad, siis Eestis ehitatakse valdavalt eramaju.

Saaremaal elementmaju ja aiamaaju tootva ASi Saare Ereku juhataja Kaarel Väer, kes ühtlasi on ka puitmajaliidu juhatuse esimees, kinnitab, et tehasemajade tootmises on vähemalt viimased kümme aastat kestnud pidev kasvuaeg.

Aga mida aeg edasi, seda suuremad väljakutsed puitmajatehaste ees seisavad. Kuigi tooted on küll üha kallimad ja uuendusmeelsemad, kallinevad ka sisendid, ennekõike tööjõud ja materjal. Kasvunumbrid, mis kümne aasta eest olid head ja tugevad, ei rahulda praegu enam ettevõtjaid, märgib Kaarel Väer.

„Tehasemajatootjate eduloos mängib oma osa kindlasti sihtturgude lähedus ning meie ja Põhjamaade kultuuriline sarnasus. Kui kunagi oli meie põhiturg Soomes, siis nüüd on see osa järjest vähenenud ning põhilised sihtturud on Rootsi, Norra ja Saksamaa,“ selgitab ta. „Praegu julgen öelda, et Eesti moodulmajatootjate tootearendus on soomlaste omast juba üksjagu kõrgemal tasemel. Kunagi oli aga just Soome meie tootjatele esimene aken Euroopasse.“

Hinnatud rätsepatöö

Üks esimesi, kes Eestimaal puitmoodulitest tehasemaju tootma hakkas ja nendega Põhjamaade turul jala ukse vahele sai, on Pärnumaal tegutsev AS Matek. Ettevõtte juht Sven Mats ütleb, et kuigi kasv näitab stabiilselt tõusvat joont, on tehasemajade tootmise äriiline sisu globaalsel turul aastate jooksul siiski omajagu muutunud.

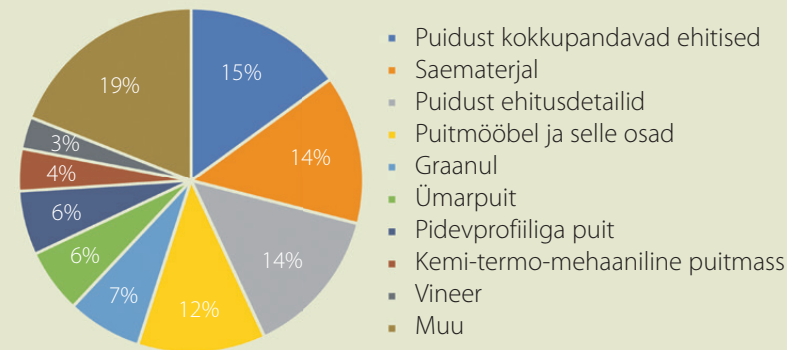
„Mina väidan, et kogu Eesti majatööstus on ikkagi põhimõtteliselt rätsepatöökoda, kusjuures kasvu suudame anda tänu sellele, et pakume välisturule rätsepatööd masstoodangu hinnaga,“ iseloomustab ta. „Eestis on eelis ehk see, et umbes 80% tehasemaju tootvatest ettevõtetest põhineb kodumaisel kapitalil. Lätis näiteks on see vastupidi ja firmad kuuluvad rootslastele, islandlastele, norrakatele. Ja juba nõukogude ajast on meil puitmajade, alguses palkmajade, ehitamise traditsioon olemas. Matek ja Kodumaja on erandid, aga suur osa pika ajaloo tehasemajade tegijatest on välja kasvanud kunagistest palkmajaehitajatest.“

Viisteist aastat selles äris olnud Sven Mats on puitmajaliidu endise juhatuse esimehena seda meelt, et Eestil õnnestus Põhjamaade tehasemajade tootmises omal ajal juhtpositsioon kätte saada, kuigi Läti ja Leedu ehitajad on tugevad konkurendid. Meil võib veel praegu kogemusi rohkem olla, aga nende eelis on umbes kolmandiku võrra odavam tööjõud, nendib ta.

Kuigi majamoodulite tootjal oleks lihtsam piirduda detailide valmista-

Eesti puidupõhiste toodete ekspordi struktuuris on ülekaalus suurema lisandväärtusega tooted

Puidupõhiste toodete osakaal ekspordis rahalises mahus

misega, käib valdav osa neist oma jõududega maju tellija juures püsti panemas. Põhjus on Sven Matsi sõnul selles, et üldjuhul tahab klient saada kvaliteetset terviklahendust ja töö ajal suhelda kindla vastutajaga.

Kaarel Väer lisab, et oluline on selle juures ka majadetailide tootja teadmiste pagas – moodulite tehniline lahendus võib olla küllalt keeruline ja seda spetsiifikat mitte tundes ei pruugi osatagi neid õigesti paika sättida.

Poolenisti päris Eesti asi

Kui palju siis meie tehase majades on tegelikult ehedat Eesti asja? Arhitektuurse poole pealt õnnestub küll vähehaaval, aga üha rohkem müüa piiri taha ka meie arhitektide loomingut. Eesti asi on meil välja mõeldud tehniline lahendus ja elemendid on siin toodetud.

Mis materjali puudutab, siis selle kohta ütleb Kaarel Väer, et ärilises mõttes ei saa vaadata, kust tooraine pärit on, ettevõtte hangivad seda sealt, kus hinna ja kvaliteedi suhe on kõige sobilikum. Selles mõttes ei ole toorainel kodumaad. Ka riskide hajutamise mõttes on seda targem tuua erinevatest kanalitest, lisab Lauri Kivil.

Kaarel Väeri sõnul on aiamaajatootjail aja edenedes kvaliteetse toorme hankimine üha keerulisem, seda vaatamata asjaolule, et näiteks palgi hind on aastaga kerkinud oma 20%. „Sestap on ettevõtte tootmisvõimsusi kasvatanud ja hakanud ka ise

saematerjali hõõveldama, et kulused veidigi alla viia,” ütleb ta.

Kõik on aga ühel meelel, et puidu väärimise seisukohalt on selle ehitusmaterjalina kasutamine kahtlemata mõistlik, sest piltlikult öeldes antakse ju palkmajas metsast maha võetud puule veel sajandi jagu elu päevi.

Tehasemajade ehitamises puidule antav lisandväärtus on üldse üks suuremaid võimalikest, sest kasutatakse näiteks kõige paremat ja kõrgeima kuivatusastmega tugevussorteeritud karkassimaterjali.

Väärimist iseloomustab tõsi-asi, et kui metsas on palgil konkreetne hind, siis väärtusahela teises otsas, seal, kus see palk on endale leidnud koha näiteks Rootsisis püsti pandud puitmajas, on selle palgi hind paarsada korda kallimaks muutunud.

Koduturu maht võiks suurened

„Et tootmismahu kasvatada ja edaspidi kasumlikult majandada, tuleks suurendada koduturu osakaalu tootmises. Ideaalis võiks praegune, aastat 370 miljoni suurune tootmismahu

„Eesti moodulamajatootjate tootearendus on soomlaste omast juba üksjagu kõrgemal tasemel. Kunagi oli aga just Soome meie tootjatele esimene aken Euroopasse.”

**Kaarel Väer,
ASi Saare Ere juhataja**

jääda Eestisse, seda just suuremate ühiskondlike hoonete ehitamise näol,” märgib Lauri Kivil. „Juba praegu on näha, et elementmaja vahetab ka koduturul üha rohkem välja objektide ehitamist. Hakatakse aru saama, et lõppkokkuvõttes on tulemus odavam, kiirem ja kvaliteetsem.”

Ta on seisukohal, et riik peaks senisest rohkem seadma eesmärgiks keskkonnasäästlikest materjalidest energiatõhusate hoonete ehitamist. Kaarel Väer on samuti nõus, et see võiks olla riigi teadlik valik, kusjuures tema arvates on praegune plaan hakata rajama niinimetatud sotsiaalvõi üürimaju selleks just ideaalne võimalus.

„Miks peab neid ehitama odavuse põhimõttel? Pigem võiks kriteerium olla energiatõhusus ja taastuvate materjalide kasutamine,” leiab ta.

Lauri Kivili sõnul võiks tehase majade tootjate eesmärk ja eduka tegutsemise põhimõte seisneda selles, et tehakse insener-tehniliselt sedavõrd keerulisi tooteid, mille osas neil puudub konkurent. Uued asjad jõuavad tootmisse läbi pilootprojektide. Et neid oleks, sõltub palju riiklikust tellimusest ja ettevõtete endi initsiatiivist neis projektides osaleda.

Sven Mats hindab, et tehase majatootjate põhiline risk peitub nende projektipõhisuses, eriti siis, kui mõni väiksem firma võtab teha töö, mille peale läheb kogu aur ja kõik vahendid ning kui siis see projekt peaks üle pea kasvama, ongi vesi ahjus, sest nii-öelda puhvrit pole.

Samuti peab piiritaguses suhtluses olema pädev seadusandluses, et püüda ei saaks. Seda, et raha kusagile kinni jääb, mille järel hakkab protsessimisele aega kuluma, tuleb ette. Vahel võib ettevõtte enne hingusele minna, kui lahendus saabub.

Ja nagu teisteski tööstusvaldkondades, tuleb ka puitmajatootjatel üha enam keskenduda tootmise automatiseerimisele, ilma selleta on kasumi teenimine järjest küsitavam. 🗣️